

על אתגר הפליטים ועל הכנסת אורחים

מבקש אני להתחיל את רשימתי עם קטע מתוך "עולת ראייה" (ח"א, סד) פירושו של הראי"ה קוק לסידור התפילה. לפנינו חיבור מרהיב ביופיו ובעומקו, הנוגע לכל רבדי הקיום האנושי. לדאבונו הרב קוק הספיק בחייו להגיע רק עד 'אשרי', כאשר יתר הקטעים שבהמשך נלקטו מכתבים אחרים על ידי בנו, הרב צבי יהודה זצ"ל.

הקטע עליו אתעכב נמצא בפירושו למשנה הנאמרת אחרי ברכות התורה: "אלו דברים... שאין להם שיעור... אלו דברים שאדם אוכל פירותיהם בעולם הזה, והקרן קימת לו לעולם הבא". אחת מהמצות המוזכרות ברשימה זו היא 'הכנסת אורחים'.

בפירושו למצוה זו, כותב הראי"ה: "נפלאה היא מצוה זו, מצד חסדה הזמני להמציא להאורח, הנודד ממקומו, את משאליו החסרים לו, כאילו היה נמצא בביתו". במציאות השגרתית שלנו, הפכה לעיתים 'הכנסת אורחים' זו ל"בנאלית", כמו הזמנת שכנים וחברים הדומים לנו. אך גם בהופעתה זו, אסור לבטלה או לבזותה. אם זאת, עומקה של 'הכנסת אורחים' באה לידי ביטוי דווקא במעשהו של אברהם המכניס לאוהלו אנשים זרים הזקוקים לעזרה. תיאור זה בא ליצור קונטרסט וניגוד להתנהגות סדום כלפי הזרים שבאו בשעריה, והמוצאים לכאורה מחסה בביתו של לוט. זאת תהיה סיבת חורבן סדום. בעולם המודרני, הכנסת האורחים הזקוקים לחסדו של אברהם, הם הפליטים חסרי הויות והפספורטים, השטים באנייה שלא מוצאת נמל כדי לעגון בו. זהו הזר שלא מצא מנוח, הנמלט משרירותו של רודן אכזרי או מלחמת אזרחים איומה.

כל זאת ביחס לחסד - פירותיה של "הכנסת אורחים" בעולם הזה. אך, הראי"ה מוסיף ומתייחס לממד הנוסף: "הקרן קימת לעולם הבא... זאת הארה נצחית, שהנקודה היותר טהורה ויותר טובה שבאדם מתגלה... כשהיא פוגשת את המבט של האהבה, של חן ושל הידידות של אחים", ידידות המופנית כלפי הזר. מבט זה – כשאנו ציני – נולד ברגש שונה שמקורו אינו באינטרסים האגואיסטיים של העולם הזה. הוא יוצא מן "המקורות הנצחית של הנשמה... האצורה תמיד בצרור חיי עד". מעשה זה הוא ביטוי לערגת האדם לטוב, שקבוע בעמקי נשמתו, זאת ערגה החושפת את "האורה האצילית... הקיימת עדי עד", אורה המהווה עדות לעולם הבא.

עד כאן האידיאלים, אך כיצד הם מתממשים במציאות? כדי לנסות ולתאר זאת ארשה לעצמי להשתמש בשפה שאינה לא מדעית ולא פילוסופית, אלא קבלית, תוך שימוש בשני מושגים: קליפות וניצוצות. מושג הקליפה, מקורו בחזון המרכבה של יחזקאל. חזונו של הנביא מתכסה בארבע תופעות מופלאות (א, ד): "וַיֵּאָרָא וְהִנֵּה [1] רוּחַ סְעָרָה בָּאָה מִן הַצָּפוֹן [2] עָנָן גָּדוֹל [3] וְאֵשׁ מִתְּלַקְחַת [4] וְנִגְהָ לוֹ

סָבִיב...” אכן, לקדושה יש כאילו ‘קליפות’, כיסויים, המייצגים את קלקול הרגשות, ואת העיוותים שלפעמים מתלווים למעשים הטובים. הניצוצות הם היסודות הטובים שלפעמים נלכדו בתוך המעשים הרעים והאידיאות הטמאות. הקליפות והניצוצות נראים כמוגדים אך בעצם הם סימטריים, שכן בפני האדם עומדות שתי שגיאות המאיימות על שיפוטו המוסרי. מצד אחד, לחשוב שבדברים הנתפסים כטמאים, הכל טמא, ושום ניצוץ טוב לא יוכל להסתתר בין דברים פסולים. ומצד שני, להאמין באותן אידיאות נכונות המכוסות בקליפות, מבלי להכיר בקיומן שלהקליפות ומבלי להבין שאם נשתמש בהן כמו שהן, נהרוס את החברה. אנו נוטים לעיתים לשפוט את העולם שבפנינו במעין סיטונות מוסרית. אולם עלינו לזכור כי יש תכנים אידיאליים שנפלו בעולם הקליפות הפרזיטיות, ויש ניצוצות שהפכו יסוד לדמגוגיה ושקר. לפנינו מציאות קפקאית שמתוארת על ידי עץ הדעת “טוב ורע”: בעולמינו, הטוב והרע מעורבים יחדיו בכל פרי הגדל בעץ.

בעולמינו הפוסט-מודרני חיה האנושות במציאות מורכבת מאוד בתחומים חברתיים, פוליטיים ומוסריים רבים. אך הבה ונישאר בעולמינו הקטן, תוך מודעות לכך שמצבנו בישראל מאפיין מדינות רבות בעולם המערבי. אנו קיבלנו זרים בתוכנו, בעל כרחינו או ברצוננו. אלו הם פליטים המחפשים דלת בה כתוב ‘דחוף’ – והצל את חיידך, אך לצידם גם מחפשי עבודה רבים שפרצו דלת עליה כתבו ‘משוך’ – וזכה ברווחה’. עלינו לזכור חלוקה זאת, עלינו גם לזכור את העובדה שבאזור שלם של עיר ישראלית, הפכו תושבים תמימים לפליטים של פליטים, בעקבות האלימות – על כל גווניה – שהשתלטה ברחובות ובבתי העיר. אנו אמורים לכבד את הפליטים, לתת להם מקלט, הלוא סבלנו כמוהם, כי פליטים היינו בארצות אירופה. אכן, יש ביניהם חפים מפשע, אנשים שסובלים. אלא שאם נשים, זקנים וילדות קטנות, פשוטי עם או חברי כנסת, לא יכולים לעבור ברחובות הרי שיש צורך בצעדים תקיפים. אני מודע לכך שבדברי אלה גרמתי אולי שרבים וטובים בעם יתנכרו אלי ואבין אם לא תקראו אותי יותר, גם אני יפה נפש ששכח איך מחייכים באהבה לאורחים. אולם לדעתי, עם כל הצער שבכך, מחויבותינו כלפי האזרחים שלנו מחייבת אותנו, לעיתים, למעשים כואבים שהיינו מעדיפים להימנע מהם. כך גם בדילמת הפליטים העומדת בפנינו. ולכן, אין ברירה אלא לתמוך בחלוקה המוצעת בין המשפחות, הנשים והילדים מבין הפליטים, לבין מהגרי העבודה הרווקים שביכולתם לעמוד על רגליהם בארצם או במדינות אחרות המוצעות בפניהם תוך מתן נדיב של אמצעים שיעזרו להם בכך.